

MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA PRZEDSIĘWZIĘĆ MAJĄCYCH NA CELU OCHRONĘ GLEB PRZED EROZJĄ

Zbigniew Wasąg

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Biuro Powiatowe w Biłgoraju
ul. Gen. Bora Komorowskiego 3, 23-400 Biłgoraj
e-mail: zbigniew.wasag@doplata.gov.pl

Streszczenie. W artykule przedstawiono możliwości finansowania na lata 2004-2006 przedsięwzięć mających na celu ochronę gleb przed erozją z następujących najważniejszych źródeł:

1. Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) – wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt: „Ochrona gleb i wód” oraz „Strefy buforowe”.
2. Sektorowy Program Operacyjny (SOP): „Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi”.
3. Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych.
4. Dotacje przedmiotowe: prace geodezyjno-urzędniowe dla potrzeb rolnictwa, utrzymanie urządzeń melioracji wodnych (dofinansowanie spółek wodnych realizujących zadania melioracyjne).

Słowa kluczowe: erozja, gleba, wsparcie finansowe

WSTĘP

Z szacunków wynika, że erozją wodną zagrożone jest 28,5% powierzchni kraju (11% w stopniu średnim, 3,7% w stopniu silnym), zaś erozją wietrzną – 27,6 (1% w stopniu silnym) [1]. Najsilniej zagrożonymi erozyjnie są obszary górskie i wyżynne, natomiast erozja średniego stopnia dotyczy głównie obszarów pojezierzy. Na obszarach górskich ponad połowa obszarów zagrożona jest erozją, zaś dla górskich terenów rolnych wskaźnik ten sięga nawet 80% [1]. Największe obszary, silnie zagrożone erozją wietrzną występują w województwach o małej lesistości np. w województwie łódzkim i mazowieckim. Przeciwdziałanie erozji nie jest szeroko stosowane ze względu na wysoki koszt agrotechniki przeciwoerozyjnej, a także trudności z tworzeniem barier przeciwoerozyjnych w postaci zadrzewień czy zakrzaczeń na terenach wylesionych.

PLAN ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH

Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt – Krajowy Program Rolnośrodowiskowy (KPR)

W ramach tego priorytetu będą realizowane działania, mające na celu zapobieganie pogorszeniu stanu środowiska naturalnego i walorów przyrodniczych obszarów wiejskich. Dobry stan rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz walory przyrodnicze w znacznej części kraju stanowią istotny zasób gospodarczy i mogą być obecnie lub w niedalekiej przyszłości źródłem przewagi konkurencyjnej na rynku UE. Środki stosowane w ramach tego priorytetu, które będą wykorzystane w ramach tzw. programu rolnośrodowiskowego, mają więc decydujące znaczenie dla kreowania ładu ekologicznego, przestrzennego, społecznego i gospodarczego kraju (tab. 1).

Tabela 1. Sposób finansowania przedsięwzięć rolnośrodowiskowych w latach 2004-2006 w mln EUR
Table 1. Methods of financing undertakings for rural environments between the years 2004-2006 in millions of EUR

2004		2005		2006		Razem – Total	
Krajowe środki publiczne National public resources	EAGGF	Krajowe środki publiczne National public resources	EAGGF	Krajowe środki publiczne National public resources	EAGGF	Krajowe środki publiczne National public resources	EAGGF
10,60	60	16,40	92,90	22,30	126,10	49,30	279

Objaśnienia: EAGGF – Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej.
 To clarify: EAGGF - European Rural Fund Orientation and Guarantee.

Ze względu na nowatorski charakter tego działania, w latach 2004-2006 jego zasięg przestrzenny będzie ograniczony do ok. 5% powierzchni użytków rolnych (około 1 mln ha użytków rolnych). Szacuje się, że programem będzie objętych około 70 tys. gospodarstw, zarówno ekstensywnych, jak i towarowych. Oczekuje się, że objęcie tym działaniem tak zróżnicowanej grupy gospodarstw przyczyni się do obniżenia środowiskowych kosztów restrukturyzacji rolnictwa.

Celem Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego jest także promocja systemów produkcji rolniczej prowadzonych w sposób zgodny z wymogami ochrony środowiska (przeciwdziałanie zanieczyszczeniom wód, erozji gleb), ochrony i kształtowania krajobrazu, ochrony zagrożonych wyginięciem gatunków dzikiej fauny i flory oraz ich siedlisk.

Krajowy Program Rolnośrodowiskowy będzie wdrażany od pierwszego roku uruchomienia Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Wdrażane będą następujące pakiety rolnośrodowiskowe: rolnictwo zrównoważone, rolnictwo ekologiczne,

utrzymanie łąk ekstensywnych oraz ochrona wód i gleb, ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich, strefy buforowe i utrzymanie ekstensywnych pastwisk.

Zwykła Dobra Praktyka Rolnicza to mierzalne standardy dotyczące ochrony środowiska w zakresie produkcji rolnej, które stanowią obowiązkowe wymogi dla beneficjentów programu rolnośrodowiskowego i instrumentu wsparcia działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania.

Zwykła Dobra Praktyka Rolnicza powinna być wdrażana na obszarze całego gospodarstwa rolnego i wiąże się z przestrzeganiem wymagań w zakresie:

- Rolniczego wykorzystania ścieków na terenie gospodarstwa;
- Rolniczego wykorzystania komunalnych osadów ściekowych;
- Zasad stosowania nawozów i ich przechowywania;
- Środków ochrony roślin i ich stosowania;
- Gospodarki na użytkach zielonych;
- Utrzymania czystości i porządku w gospodarstwie;
- Ochrony siedlisk przyrodniczych;
- Ochrony gleb;
- Gospodarki wodnej.

Ochrona gleb i wód

Wdrożenie tego pakietu polega na zastosowaniu międzyplonów w celu zwiększenia udziału gleb z okrywą roślinną w okresie jesienno-zimowym.

Systemem pomocy finansowej będą objęte grunty orne i trwałe użytki zielone. Elementami gospodarstwa nieuwzględnionymi przy obliczaniu płatności będą: siedlisko rolnika, grunty pod wodami powierzchniowymi, grunty leśne, drogi dojazdowe do pól, grunty dzierżawione na okres krótszy niż okres zobowiązania rolnośrodowiskowego.

Głównym warunkiem ubiegania się o wsparcie w ramach programów rolnośrodowiskowych jest położenie gospodarstwa w strefie priorytetowej, a także posiadanie planu rolnośrodowiskowego poświadczonego przez doradcę rolnośrodowiskowego [1].

Pakiety rolnośrodowiskowe KPR będą wdrażane zarówno horyzontalnie, jak i w 69 wydzielonych geograficznie strefach priorytetowych o łącznej powierzchni wynoszącej 9 950 155 ha, co stanowi 32% powierzchni użytków rolnych w tym na ochronę gleb i wód oraz strefy buforowe przewidziano 570 tys. ha co stanowi 5,72%. Strefy priorytetowe wyznaczone są w każdym województwie i obejmują po 5% ich powierzchni użytków rolnych. Docelowo powierzchnia wdrażania programów rolnośrodowiskowych w Polsce szacowana jest na ok. 40-50% użytków rolnych. Pakiety wybrane do wdrożenia w tych strefach są dostosowane do lokalnych potrzeb i celów ochrony środowiska oraz uwzględniają wpływ

rolnictwa na środowisko danego obszaru. Problem ten traktowany jest priorytetowo, stąd działania przeciwerozryjne zastosowane będą na większości obszaru Polski.

Ze względu na niekorzystne tendencje do „zaorywania łąk”, w celu przekształcenia ich w inne użytkowanie, przez co oprócz obniżania walorów przyrodniczych terenu, zmniejszeniu ulega pojemność retencyjna gleb, pożądanym jest przekształcanie gruntów ornych w trwałe użytki zielone. Ma to istotne znaczenie z uwagi na coraz częstsze powodzie występujące w Polsce oraz przeciwdziałanie erozji wodnej. Duże znaczenie będą tu miały różnego rodzaju zadrzewienia – śródpolne i inne stanowiące strefy buforowe.

W odniesieniu do programów rolnośrodowiskowych, pewnym hamulcem może być przekonanie użytkowników gospodarstw o stosunkowo niewielkich korzyściach w porównaniu z koniecznością aktywnego włączenia się w prace na rzecz dziedzin, które dotąd w wiejskim środowisku nie były przedmiotem szczególnych zabiegów. Część rolników może uważać, że stanowi to dla nich pewną formę degradacji, gdy z producenta rolnego stają się opiekunem przyrody. Dlatego bardzo ważnym staje się podnoszenie świadomości rolników o znaczeniu działań na rzecz ochrony środowiska oraz wprowadzenie premii zachęcającej do podejmowania takich działań przede wszystkim na obszarach chronionych.

W tabeli 2 przedstawiono zestawienie stawek płatności do pakietów rolnośrodowiskowych.

Tabela 2. Zestawienie stawek płatności do pakietów rolnośrodowiskowych

Table 2. Inventory of payments paid to agricultural environment packages

Kod Code	Nazwa pakietu – Name of packet	Płatność – Payment	
		PLN·ha ⁻¹	EURO·ha ⁻¹
K01	Ochrona gleb i wód – Protecting soil and waters		
K01a	Wsiewki poplonowe; Post seasonal partial planting	330	70,16
K01b	Międzyplon ozimy; Post seasonal winter planting	570	121,20
K01c	Międzyplon ścierniskowy; Post crop, stubble planting	520	110,57
K02	Strefy buforowe; Buffer zones		
K02a01	2-metrowe strefy buforowe i miedze śródpolne na glebach słabych; 2-meter suffer zones between mid farmland - In weak soil	18*	3,82*
K02a02	5-metrowe strefy buforowe i miedze śródpolne na glebach słabych; 5-meter Buffer zones between mid farmland - In weak soil	46*	9,78*
K02a01	2-metrowe strefy buforowe i miedze śródpolne na glebach dobrych; 2-meter buffer zones between mid farmland - In strong soil	26*	5,52*
K02a02	5-metrowe strefy buforowe i miedze śródpolne na glebach dobrych; 5-meter buffer zones between mid farmland - In strong soil	64*	13,60*

Objaśnienia: K01 – ochrona gleb i wód, K02 – strefy buforowe, * – na 100 mb.

To clarify: K01 - protection of soil and waters K02 – buffer zones, * – per 100 running metre

Wsiewki poplonowe, np. utrzymywane traw na polach w okresie zimowym mają znaczenie przeciwerozyjne, między innymi ograniczają spływy powierzchniowe biogenów z pól do wód oraz sprzyjają zwiększeniu zawartości materii organicznej w glebie.

Minimalna powierzchnia uprawniająca do dopłat to 1 ha upraw z wymienionych w tabeli 2 pakietów rolnośrodowiskowych łącznie w całym gospodarstwie objętym programem. Ponadto konieczne jest zastosowanie danego pakietu na całej działce rolnej. Kolejnym warunkiem jest, aby 33% gruntów ornych danego gospodarstwa było w zimie pokrytych roślinnością oraz międzyplon ozimy i międzyplon ścierniskowy powinny być pozostawione na powierzchni pola przez okres jesieni i zimy aż do wiosny.

Na obszarach narażonych na erozję i wzmożony spływ powierzchniowy biogenów, zalecane są działania prowadzące do poprawy właściwości biologicznych gleby, zwiększenia stopnia pokrycia gleb roślinnością, zwiększenia różnorodności botanicznej regionów z dominacją pól ornych.

Strefy buforowe

Jedno- lub dwumetrowej szerokości zadarnione pasy powinny być zakładane wzdłuż cieków (głównie rowów i strumieni prowadzących wodę przez przynajmniej 9 miesięcy w roku) i małych zbiorników wodnych. Strefy buforowe o średniej szerokości 5 metrów zakładane powinny być na gruntach ornych intensywnie użytkowanych i przekształconych łąkach, wzdłuż rowów melioracyjnych, strumieni, stawów, źródełek, małych zbiorników wodnych lub wartościowych siedlisk, np. torfowisk. Szerokość strefy liczona jest od brzegu cieków lub zbiornika wodnego. Pasy buforowe zakładane są na gruntach ornych lub na intensywnie uprawianych łąkach w sytuacji, gdy zbiorniki pozbawione są osłony lub, gdy osłona jest niewystarczająca. Miedze śródpolne lub pasy zadarnione, powinny być zakładane w obrębie dużych pól w celu przeciwdziałania erozji gruntów ornych.

Strefy buforowe wpływają przede wszystkim na zwiększenie różnorodności biologicznej roślin i zwierząt w krajobrazie rolniczym, a także na ochronę gleb przed erozją. Poza tym strefy oddzielające pola uprawne od cieków wodnych stanowią barierę dla pochodzących ze źródeł rolniczych azotanów i fosforanów, które mogą przedostawać się do wód. Ma to ogromne znaczenie dla poprawy jakości wód w Polsce, a co za tym idzie wywiązania się ze zobowiązań międzynarodowych w zakresie ograniczenia zanieczyszczeń związkami azotu ze źródeł powierzchniowych.

SEKTOROWY PROGRAM OPERACYJNY

Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi

W ramach działania będą wspierane projekty z zakresu melioracji szczegółowych i podstawowych oraz projekty związane z kształtowaniem przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta cieku naturalnego. Warunkiem dofinansowania jest jednak to, że działania służyć będą regulacji stosunków wodnych w glebie, ułatwieniu jej uprawy oraz ochronie użytków rolnych przed powodzią [2].

Projekty z zakresu melioracji szczegółowych, bezpośrednio wpływają na lepsze wykorzystanie środków produkcji (np. nawozów), stabilność i jakość plonów, poprawę skuteczności i efektywności zabiegów agrotechnicznych oraz ochronę użytków rolnych przed powodzią. Warunkiem realizacji melioracji szczegółowych jest wykonanie projektów z zakresu melioracji podstawowych oraz regulacji cieków naturalnych, które zapewniają odpływ wody z urządzeń szczegółowych oraz magazynowanie i doprowadzanie wody do nawodnień.

Pomocą objęte będą koszty:

- Opracowania dokumentacji technicznych projektów;
- Budowy lub modernizacji urządzeń melioracji podstawowych: budowli regulacyjnych, przeciwpowodziowych wraz z drogami dojazdowymi do tych budowli, budowli piętrzących, upustowych, stopni wodnych, obiektów służących do ujmowania wód, kanałów wraz z budowlami związanymi z nimi funkcjonalnie, stacji pomp, rurociągów o średnicy, co najmniej 0,6 m, zbiorników wodnych, budowli wstrzymujących erozję wodną, dróg dojazdowych niezbędnych do właściwego użytkowania obszarów zmeliorowanych oraz projekty związane z kształtowaniem przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta cieku naturalnego, wykraczającym poza działania wynikające z utrzymania wód;
- Budowy lub modernizacji urządzeń melioracji szczegółowych: rowów wraz z budowlami związanymi z nimi funkcjonalnie, rurociągów o średnicy poniżej 0,6 m, drenowań, grobli na obszarach nawadnianych, systemów nawodnień grawitacyjnych, systemów przeciwerozyjnych oraz projekty związane z zabiegami fitomelioracyjnymi i agromelioracyjnymi, a także koszty pierwszego zagospodarowania pomelioracyjnego.

W przypadku melioracji szczegółowych, realizowanych na gruntach, których właścicielami są rolnicy, wymagana jest ich zgoda na przeprowadzenie prac, oraz deklaracja o sfinansowaniu wymaganego 20% wkładu kosztów inwestycji.

W przypadku melioracji szczegółowych – poziom pomocy wynosi do 80% całkowitego kwalifikującego się kosztu, natomiast resztę stanowi wkład własny

rolników. W przypadku melioracji podstawowych program przewiduje pokrycie całkowitych kosztów kwalifikowanych projektu.

Beneficjentem pomocy zarówno dla melioracji podstawowych jak i szczegółowych jest Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych do którego właściciele gruntów zgłaszają potrzebę wykonania lub modernizacji urządzeń wodnych.

FUNDUSZ OCHRONY GRUNTÓW ROLNYCH

Ochrona gruntów rolnych i leśnych jest prowadzona w oparciu o Ustawę [4]. Właściciele gruntów rolnych są zobowiązani do zapobiegania degradacji gleby, a właściwy organ – Urząd Marszałkowski, ze względu na ochronę gleb przed erozją, może, w drodze decyzji, nakazać właścicielowi zalesienie, zadrzewienie czy zakrzewienie gruntów lub założenie na nich trwałych użytków zielonych. Właścicielowi gruntów przysługuje zwrot kosztów zakupu niezbędnych nasion i sadzonek ze środków Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych. Z tych środków w 2001 r. największa część przeznaczona została na wybudowanie dróg dojazdowych (58 mln zł – 13,30 mln EUR), działania służące zwiększaniu małej retencji (4,9 mln zł – 1,12 mln EUR), użyźnianie i ulepszanie gleb (około 3,4 mln zł – 0,78 mln EUR) oraz badanie płodów rolnych w strefach ochronnych (3,1 mln zł – 0,71 mln EUR). Najmniej środków przeznaczono na przeciwdziałanie erozji.

DOTACJE PRZEDMIOTOWE

Dotacje przedmiotowe na zadania z zakresu rolnictwa, są udzielane na podstawie przepisów Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi [3].

W latach 2004-2006 dotacje będą obejmowały między innymi zadania na:

1. Prace geodezyjno-urzędniowe dla potrzeb rolnictwa. Dotacje przeznaczone będą między innymi na scalenia i wymianę gruntów, aktualizację i kontrolę ewidencji gruntów, modernizację map ewidencyjnych w systemie informatycznym, ponowną klasyfikację gleboznawczą gruntów zmeliorowanych, zrehabilitowanych i ulepszonych, opracowywanie map dla celów odnowienia ewidencji gruntów, sporządzanie planów urządzeniowo-rolnych gmin, wsi i gospodarstw rolnych, z uwzględnieniem wymogów ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego, krajobrazu oraz ochrony gruntów rolnych.
2. Utrzymanie urządzeń melioracji wodnych. Z dotacji sfinansowane będą prace w zakresie utrzymania i eksploatacji urządzeń melioracji wodnych podstawowych.
3. Dofinansowanie spółek wodnych realizujących zadania melioracyjne.

ZAKOŃCZENIE

W celu dofinansowania czy finansowania pewnych zamierzeń mających na celu ochronę gleb należy zwrócić się do następujących instytucji:

1. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa: PROW i SOP;
2. Urząd Marszałkowski: Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych oraz z SOP działanie „Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi”;
3. Urząd Wojewódzki: dotacje przedmiotowe.

PIŚMIENNICTWO

1. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi: Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006, Warszawa, lipiec 2004 r.
2. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi: Sektorowy Program Operacyjny na lata 2004-2006, Warszawa, lipiec 2004 r.
3. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 maja w sprawie stawek dotacji przedmiotowych dla różnych podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa (Dz. U. Nr 65 z późn. zm.), które stanowi wykonanie delegacji zawartej w art. 72 ust. 5 ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych.
4. Ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych z dnia 3 lutego 1995 r. (Dz.U. z dnia 22 lutego 1995 r.).

POSSIBILITIES OF FINANCING UNDERTAKINGS AIMED
AT SOIL PROTECTION AGAINST EROSION

Zbigniew Wasąg

Agency for Restructuring and Modernization of Agriculture, Town Office in Biłgoraj
ul. Gen. Bora Komorowskiego 3, 23-400 Biłgoraj
e-mail: zbigniew.wasag@doplaty.gov.pl

Abstract. The article presents the possibilities of financing, for the period of 2004-2006, of undertakings aimed at soil protection against erosion. Primary sources of financing are the following:

1. Plan of Sustaining Rural Terrain (PROW) – support for undertakings concerned with agricultural environments and improvements in animal up-keeping: “Protection of soil and waters” and “Buffer zones”.
2. Sector Operating Plan (SOP) – „Management of agricultural water resources”.
3. Fund of Protecting Farming Grounds.
4. Purpose subsidies: work in the field of surveillance for farming purposes, sustaining tools of water melioration, subsidizing water partnerships realizing the tasks of melioration.

Key words: erosion, soil, financial support